

країн ЄС система муніципальних запозичень, котра здійснюється в рамках державних гарантій і дає змогу вирішувати проблеми розвитку інфраструктури територіальних громад, зменшення навантаження на державний бюджет і посилення фінансової автономії місцевих бюджетів. Загалом слід констатувати, що ринок довгострокових внутрішніх державних запозичень у країнах ЄС виступає дієвим та ефективним джерелом вирішення проблем дефіциту бюджету і створює додатковий фінансовий потенціал, котрий забезпечує альтернативу банківським кредитам та дає можливість забезпечувати фінансування стратегічних проектів з мінімізацією фінансово-валютних ризиків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Приказюк Н.В., Моташко Т.П. Державні запозичення: світовий досвід та особливості здійснення в Україні. Економіка та держава. 2009. № 5. С. 12–14.
2. Вахненко Т.П. Перспективні напрями політики державних запозичень в Україні. Економіка і прогнозування. 2005. № 31. С. 65–76.
3. Коблик І.І. Зарубіжний досвід здійснення державних запозичень та можливості його застосування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 13. С. 113–118.
4. Солодовнік О.О., Докуніна К.І. Удосконалення механізму фінансування інфраструктурних проектів шляхом випуску інфраструктурних облігацій. Бізнес-Інформ. 2014. № 7. С. 289–293.
5. Дяченко С.А. Розширення фінансової автономії органів місцевого самоврядування шляхом розвитку ринку муніципальних запозичень. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 19. С. 110–114.
6. Василенко О.В. Світовий досвід формування інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Держава та регіони. 2009. № 2. С. 29–36.
7. Світовий досвід проведення муніципальних запозичень. URL: <http://mybiblioteka.su/7-53995.html>.

УДК 369.06 (477)

Гатаулліна Е.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

*Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОБРОВОЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті зазначено основні тенденції розвитку ринку добровільного медичного страхування, а також проаналізовано його основні переваги та недоліки, які впливають на розвиток ринку добровільного медичного страхування в Україні, вивчено фінансові показники діяльності страхових компаній з добровільного медичного страхування.

Ключові слова: добровільне медичне страхування, страхування життя, обов'язкове медичне страхування, страхові компанії, страховий поліс.

Гатаулліна Э.И. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ДОБРОВОЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье указаны основные тенденции развития рынка добровольного медицинского страхования, а также проанализированы его основные преимущества и недостатки, которые влияют на развитие рынка добровольного медицинского страхования в Украине, изучены финансовые показатели деятельности страховых компаний по добровольному медицинскому страхованию.

Ключевые слова: добровольное медицинское страхование, страхование жизни, обязательное медицинское страхование, страховые компании, страховой полис.

Gataullina E.I. TRENDS OF VOLUNTARY MEDICAL INSURANCE IN UKRAINE

The article outlines the main trends of the development of the market for voluntary health insurance and analyzes its main advantages and disadvantages, which influence the development of the market of voluntary medical insurance in Ukraine. Also, financial indicators of insurance companies' activities on voluntary health insurance are analyzed.

Key words: voluntary medical insurance, life insurance, compulsory health insurance, insurance companies, insurance policy.

Постановка проблеми. Від початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні почали виникати певні форми добровільного медичного страхування. Всі загальнострахові компанії почали займатися медичним страхуванням у різних обсягах. Останніми роками почало стихійно виникати добровільне страхування в некомерційній формі – так звані лікарняні каси. Але за відносно незначного поширення добровільного медичного страхування комерційна форма і тут превалює. На думку багатьох експертів, із соціально-економічним станом країни, розбалансованістю, несталістю та продовженням спаду промислового виробництва пов'язані багато проблем запровадження медичного страхування. Розвиток ринкових відносин в Україні сприяв формуванню ринку послуг з медичного страхування. Сьогодні в Україні активно функціонує лише добровільна

форма медичного страхування, що дало змогу сформувати певну структуру ринку ДМС (добровільне медичне страхування). Цей ринок можна подати як багаторівневу систему зі складним механізмом взаємозалежних зв'язків між усіма структурними одиницями, зокрема державними органами нагляду за страховою діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем медичного страхування були присвячені праці вітчизняних та закордонних вчених, таких як, зокрема, В. Базилевич, Ю. Ганущак, А. Городецька, А. Залетов, С. Ніколаєнко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний доробок науковців у сфері медичного страхування, залишаються актуальними питання удосконалення системи добровільного медичного страхування. Останніми роками від-

чується значна зацікавленість українських вчених цією проблемою.

Мета статті. Соціальний захист громадян є одним із пріоритетних напрямів діяльності кожної держави. Багато науковців та експертів вважають, що соціальний захист не може бути частковим чи вибірковим, тому його постійне забезпечення вимагає від влади виконання всіх його складових. Добровільне медичне страхування не є винятком, тому що сьогодні для кожного громадянина воно є єдиним способом отримання на достатньому рівні належної медичної допомоги.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах для реалізації послуг медичного страхування та отримання результату від їх надання необхідно виробити дієвий механізм здійснення медичного страхування. Цей механізм включає в себе суб'єкти, об'єкти, мету, завдання, інструменти, методи, принципи та нормативно-правове забезпечення.

Обов'язкове медичне страхування охоплює практично все населення і задовольняє основні першочергові потреби, але воно не може охопити весь обсяг ризиків, тому незадоволений страховий інтерес реалізується організацією добровільного медичного страхування. Добровільне медичне страхування для кожного громадянина – це спосіб отримання на достатньому рівні належної медичної допомоги. Розвиток галузі медичного страхування в Україні нині стримує низка причин, серед яких слід назвати зменшення державного фінансування галузі охорони здоров'я, застарілу матеріальну базу, дефіцит лікарських препаратів, показники демографічного розвитку країни та рівня захворюваності населення [4].

З урахуванням того, що підвищення державного фінансування галузі охорони здоров'я є проблемним внаслідок незадовільної економічної ситуації в державі, необхідно знайти інші шляхи залучення коштів до зазначеної галузі. За відсутності обов'язкової форми добровільне медичне страхування може вирішити значну кількість проблем. Втім, користувачами послуги добровільного медичного страхування в Україні є не більше 3% населення. При цьому, згідно з оцінкою Ліги страхових організацій (ЛСОУ), на корпоративне добровільне медичне страхування в Україні припадає понад 40% страхових премій. На ринку страхування здоров'я працюють понад 50 страховиків з досвідом роботи понад 10 років [5].

За своїм призначенням медичне страхування є формою захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини. Воно пов'язане з компенсацією громадянам витрат, зумовлених оплатою медичної допомоги, та інших витрат, пов'язаних з підтримкою здоров'я.

Добровільне медичне страхування може бути індивідуальним і колективним. За індивідуального страхування страховальниками, як правило, виступають окремі громадяни, які уклали договір зі страховиком про страхування себе або третьої особи (дітей, батьків, родичів) за рахунок власних грошових засобів [6].

За колективного страхування страховальником, як правило, є підприємство, організація чи установа, що укладає договір зі страховиком про страхування своїх працівників або інших фізичних осіб (членів сімей працівників, пенсіонерів тощо) за рахунок їхніх грошових засобів.

Страховий поліс з добровільного медичного страхування обумовлює обсяг надання медичних послуг, можливість вибору умов отримання медичної допомоги тощо. Програми добровільного медичного страхування розширюють можливості і поліпшують умови надання профілактичної, лікувально-діагностичної та реабілітаційної допомоги.

Тарифи на медичні та інші послуги з добровільного медичного страхування встановлюються за згодою страховика та медичної установи, що обслуговує застрахованих.

Договір з добровільного медичного страхування може, зокрема, передбачати:

- ширше право вибору застрахованим пацієнтом медичних установ, лікарів для обслуговування;
- поліпшення умов утримання застрахованого в стаціонарах, санаторіях, профілакторіях;
- надання спортивно-оздоровчих послуг та інших засобів профілактики;
- подовження тривалості післялікарняного патронажу та догляду за пацієнтом у домашніх умовах;
- діагностику, лікування та реабілітацію з використанням методів нетрадиційної медицини;
- розвиток системи сімейного лікаря;
- страхування виплат з тимчасової непрацездатності, вагітності, пологів та материнства на пільгових умовах за строками і розмірами грошових виплат.

Розглядаючи ситуацію розвитку ринку добровільного медичного страхування, можемо відзначити певні тенденції. Зокрема, кількість страхових компаній у 2017 р. порівняно з 2016 р. зменшилась на 45 страхових компаній. У 2017 р. спостерігається зростання валових страхових премій з медичного страхування на 317,3 млн. грн. порівняно з 2016 р., що у відсотковому відношенні становить 21,5%, розміри зборів страхових премій, сума та рівень виплат відображені в табл. 1 [5].

Кількість громадян, котрі бажають отримати поліс медичного страхування, збільшується з року в рік, такі тенденції змушують страховика задовольняти

Таблиця 1

Фінансові показники діяльності страхових компаній з добровільного медичного страхування

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн.		Виплати, тис. грн.		Рівень виплат, %	
		2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
1	«ПРОВІДНА»	195 295,5	236 369	107 752,0	124 423	55,17	52,64
2	«НАФТОГАЗСТРАХ»	150 975,0	180 327	104 904,9	116 463	69,48	64,58
3	«АХА СТРАХУВАННЯ»	93 102,0	145 025	47 834,0	64 723	51,38	44,63
4	«УНІКА»	122 822,2	136 207	88 108,7	83 405	71,74	61,23
5	«АЛЬФА СТРАХУВАННЯ»	43 993,0	121 085	36 812,7	42 898	83,68	35,43
6	«ІНГО УКРАЇНА»	85 027,9	103 529	50 709,9	48 181	59,64	46,54
7	«PZU УКРАЇНА»	70 191,3	96 691	33 547,0	43 125	47,79	44,6
8	«УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУППА»	55 636,0	69 572	35 300,7	36 246	63,45	52,1
9	«ІЛЛІЧІВСЬКЕ»	53 815,7	66 006	28 195,6	35 683	52,39	54,06

Джерело: систематизовано автором на основі [7]

і роздільний попит. Страхіві продукти, які пропонують нині страховими компаніями, здебільшого є стандартними і включають програми, які можна придбати як окремо, так і комплексно. Крім того, вони гарантують у разі настання страхового випадку виплату страхового відшкодування безпосередньо медичній установі, чим забезпечується можливість вибору медичної установи та лікуючого персоналу, контролю та експертизи за якістю лікування, що дає відчуття захищеності застрахованим особам.

За ДМС страховики підвищили ціни на 25%, але на ринку спостерігається скорочення бюджетів корпоративних клієнтів і зниження кількості застрахованих. Проте експерти прогнозують, що ринок ДМС у 2018 р. покаже зростання на 25–30% за рахунок інфляції. Навіть незважаючи на високу збитковість медичного страхування та фінансовий результат, близький до нуля, страховикам він усе одно буде цікавий. Купівля поліса ДМС означає можливість планувати свої медичні витрати на рік уперед. Усі непередбачені витрати з надання медичної допомоги оплачує страхова компанія. Концепція ДМС передбачає надання тільки якісної медичної допомоги. Лікарі-експерти страхових компаній ретельно контролюють процес надання медичних послуг установами, з якими вони мають договірні зобов'язання. Зараз купити поліс ДМС – це отримати доступ до широкої бази медичних установ у всій Україні, включаючи комерційні, відомчі та спеціалізовані. Лікарі-координатори страхових компаній у разі потреби спрямовують хворого в ту установу, яка найбільш ефективно допоможе вирішити його проблему [5]. У страховому портфелі групи лідерів ДМС займає 23%. Незважаючи на відсутність податкових преференцій, лідерство забезпечується конкурентними програмами корпоративного ДМС, спрямованого на забезпечення соціальним пакетом працівників промислових підприємств, торговельних установ і фінансового сектору. Ринок ДМС в Україні має високий потенціал зростання. Рівень проникнення ДМС в Україні сьогодні становить 2–3%. При цьому портфелі страхових компаній по ДМС на 95% складаються з договорів корпоративного страхування. Зараз усе частіше медичне страхування стає частиною соціального пакета роботодавця, і ця тенденція дає надію. Прогрес ринку ДМС підтверджується тим, що навіть у роки кризи цей сегмент зростає щорічно на 10–15%, а в наступному році очікуються такі самі темпи зростання [5].

Існують і певні недоліки, зокрема дискусійним залишається питання ціни. Поліси добровільного медичного страхування можуть дозволити собі лише досить забезпечені громадяни. Проте поступове наповнення ринку новими страховими компаніями, які пропонуватимуть практично стандартні програми страхування, сприятиме підвищенню конкуренції на ринку медичного страхування та зниженню цін, що зробить страховий продукт більш доступним для різних верств населення. Розміри страхових внесків встановлюються на договірній основі страховика і страхувальника з урахуванням оцінки ймовірності захворювання страхувальника у зв'язку з віком, професією, станом здоров'я тощо [8].

Як зазначають результати досліджень, значною перешкодою розвитку добровільного медичного страхування є відсутність податкових заохочень, адже підприємства, на долю яких припадає оплата 41% страхових платежів, сплачують їх за рахунок чистого прибутку після оподаткування. Така

ситуація щодо відсутності податкових преференцій для добровільного медичного страхування суттєво гальмує процес детінізації сектору медичних послуг та залучення ринкових механізмів фінансування галузі охорони здоров'я. Прийняття змін до Податкового кодексу щодо віднесення витрат добровільного медичного страхування до складу загальноновиробничих та адміністративних витрат, витрат, пов'язаних з наданням послуг, витрат подвійного призначення, витрат, дозволених до включення до податкової знижки, а також врегулювання питань, пов'язаних з визначенням розміру таких витрат для звітного податкового періоду, що сприятиме підвищенню якості медичних послуг, дасть значний поштовх детінізації ринку медичних послуг і збільшенню надходжень до державного та місцевого бюджетів. Також це сприятиме формуванню конкуренції серед постачальників медичних послуг і розвитку добровільного медичного страхування як одного з ефективних шляхів забезпечення соціального захисту населення.

Державна політика розвитку медичного страхування як частина загальної соціальної та економічної політики України повинна визначати основні принципи, напрями і форми економічного та адміністративно-правового впливу у сфері соціального захисту населення з урахуванням державних інтересів та пріоритетів, зокрема шляхом підтримки медичного страхування в таких основних напрямках, як формування нормативно-правової бази, удосконалення податкової політики, удосконалення державного нагляду, підвищення фінансової надійності страховиків, підвищення страхової культури населення, підготовка та перепідготовка кадрів [6].

Реалії сьогодення свідчать про необхідність суттєвого оновлення системи організації охорони здоров'я громадян. Поряд зі збереженням відношення до медичної діяльності як однієї із соціальних функцій держави останнім часом виникли та посилились тенденції охорони здоров'я громадян як фактору забезпечення національної безпеки України. Існують чимало обставин, котрі свідчать про необхідність зміни пріоритетів стосовно основних напрямів організації у сфері охорони здоров'я. Основними зі вказаних обставин є такі:

- урізноманітнення форм власності лікувальних установ, де громадянам може надаватись медична допомога;
- необхідність урахування прав, свобод і законних інтересів пацієнтів у процесі надання медичної допомоги;
- потреби зміни акцентів під час визначення державного фінансування сфери медичної діяльності в Україні.

Висновки. Механізм здійснення медичного страхування недосконалий та потребує модифікацій для отримання найбільш ефективного результату. У сучасних умовах в Україні сформувалась певна структура ринку добровільного медичного страхування. Цей ринок можна розглядати як багаторівневу систему зі складним механізмом взаємозалежних зв'язків між усіма структурними одиницями. Для стабільного розвитку ринку медичного страхування потрібно об'єктивно інформувати всіх його учасників про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності, відпрацювати механізм фінансування процесів медичного страхування, розширювати продуктову лінійку, коригувати окремі положення податкового законодавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII; зі змін. і доп. від 9 квітня 2015 р. № 28. Ст. 237. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України: щодо стимулювання добровільного медичного страхування: Пояснювальна записка від 25 червня 2014 р. № 4164а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51468.
3. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 86/98-ВР; зі змінами і доповненнями від 20 грудня 2016 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Костак З., Завійська О. Зарубіжний досвід розвитку загальнообов'язкового державного медичного страхування. URL: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Bankivskoi_Spravy/Docs/Kaf_Banku_Presentation_Kostak_2014.pdf.
5. Медичне страхування. ТОП-10 страхових компаній. Forinsurer. URL: <http://forinsurer.com>.
6. Николаенко С. Маркетингові дослідження ринку добровільного медичного страхування. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2016. № 3.
7. Оцінка діяльності страхових компаній. Ліга страхових організацій України. URL: <http://uainsur.com/massmedia>.
8. Пахненко О., Лисенко В. Мікрострахування як підґрунтя для розвитку добровільного медичного страхування в Україні. URL: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fbusinessinform.net>.

УДК 336

Голосенін І.О.
здобувач

Київського національного торговельно-економічного університету

МЕХАНІЗМ ТРАНСФОРМАЦІЇ БОРГУ В КАПІТАЛ

Реструктуризація проблемної заборгованості шляхом зарахування вимог у капітал має багато переваг для банків-кредиторів та підприємств-позичальників, але в Україні найбільше підходить для великих корпорацій та банків, що входять до складу промислово-фінансових груп або знаходять інвесторів, зацікавлених у придбанні. Передумовою для використання механізму обміну боргу на капітал є прийняття банком у заставу ключових активів позичальника або пакета акцій. Обмін боргу на участь в капіталі є привабливою альтернативою банкрутству для компаній. Набуття банком статусу власника вимагає дотримання передових стандартів корпоративного управління.

Ключові слова: банки, кредити, кредитний ризик, проблемні активи, реструктуризація кредитів, робота з проблемними кредитами.

Голосенін І.А. МЕХАНІЗМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДОЛГА В КАПІТАЛ

Реструктуризація проблемної задолженности путем зачета требований в капитал имеет много преимуществ для банков-кредиторов и предприятий-заемщиков, но в Украине больше подходит для крупных корпораций и банков, которые входят в состав промышленно-финансовых групп или находят инвесторов, заинтересованных в приобретении. Предпосылкой для использования механизма обмена долга на капитал является принятие банком в залог ключевых активов заемщика или пакета акций. Обмен долга на участие в капитале является привлекательной альтернативой банкротству для компаний. Приобретение банком статуса владельца требует соблюдения передовых стандартов корпоративного управления.

Ключевые слова: банки, кредиты, кредитный риск, проблемные активы, реструктуризация кредитов, работа с проблемными кредитами.

Golosenin I.O. FRAMEWORK OF DISTRESSED DEBT-FOR-EQUITY SWAP

The scheme for restructuring distressed debt by its conversion into equity of borrower provides many advantages for lenders and enterprises, but in Ukraine it is most suitable tool for large corporations and some banks that belong to industrial-financial groups or find investors interested in the following re-sale. A prerequisite for the use of debt-for-equity is the acceptance by the bank of critical asset of the borrower or a significant stake of shares. The debt-for-equity is an attractive alternative to bankruptcy for companies. The acquisition of the status of the owner requires from the bank to comply with advanced standards of corporate governance.

Key words: banks, loans, credit risk, problem assets, loan restructuring, work with problem loans.

Постановка проблеми. Вихід з кризового стану банківської системи обумовлений ефективним врегулюванням проблемної заборгованості. Радикальне покращення якості активів дасть змогу відновити кредитування реального сектору економіки. Поряд з використанням традиційних підходів в роботі з проблемними кредитами українські банки мають вкрай обмежений досвід конверсії боргу в капітал корпоративних позичальників. Практика проведення досить складної структуризації вказує на необхідність опрацювання не тільки правових, але й фінансових аспектів. На відміну від розвинутих економік, банки в Україні вимушені працювати в умовах слабого захисту прав кредиторів, нерозвинутого фондового ринку та деформацій на ринку проблемних активів. Зазначені обставини обумовлюють необ-

хідність дослідження організаційно-економічних та фінансово-економічних аспектів трансформації боргу в капітал в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні економісти розглядають форми реструктуризації кредитів як складову управління кредитним портфелем банків. Вагомий внесок у дослідження методів управління проблемними кредитами зробили О.І. Барановський, Т.М. Болгар, О.В. Дзюблюк, І.Б. Івасів, В.І. Міщенко, Л.М. Прийдун, Л.Н. Слобода та інші науковці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас головна увага дослідників звертається на причини та констатацію проблеми, а серед форм реструктуризації кредитів не виділяється конверсія боргів у капітал підприємств [5; 7].